

A black and white photograph of a man with a beard and mustache, identified as Miquel Paírolí, standing in a library. He is wearing a light-colored trench coat over a dark sweater with a geometric pattern and dark trousers. He has his hands in his pockets and is looking directly at the camera. The background consists of tall bookshelves filled with books.

REIVINDICACIÓ DE MIQUEL PAÍROLÍ

Lourdes Toledo

MIGUEL PAIROLÍ, L'ESCRITOR DE L'ELEGÀNCIA

Vaig arribar a Miquel Pairolí d'una manera atzarosa. Un amic i bon lector m'havia parlat del seu dietari *Octubre* —distingit amb el Premi Crítica Serra d'Or de biografies i memòries— i el tenia a la llista de lectures, aquesta llista que creix mentre nosaltres decreixem. En això que el diari cultural digital *Catorze.cat* va publicar en la secció *Tast editorial* ara farà uns mesos «Sobre la relectura», un text extret del dietari de Miquel Pairolí *L'enigma* (La Campana, 1999). El fragment —aquests tasts editorials resulten ben engrescadors perquè et descobreixen llibres i autors— mostrava, al meu parer, que darrere hi havia un bon escriptor: enginyós, punyent, divertit, sensible i profund alhora davant la vida. Vaig buscar el llibre per les xarxes i amb prou feines vaig trobar-ne un exemplar a un preu assequible.

El vaig llegir amb sorpresa i satisfacció i poc més tard vaig buscar *Octubre* (2010) —el darrer dietari publicat poc abans de la seva prematura mort— i aquell que l'havia consolidat com a dietarista. Finalment vaig trobar un volum editat per la Fundació Valvi, *La vida a la menuda. Dietaris (1990-2010)* que recull els tres dietaris de Pairolí: *Paisatge amb flames*, *L'enigma* i *Octubre* amb els seus pròlegs i notes de l'autor publicats en el seu dia, com ara el pròleg de Raimon que obri *L'enigma*, més un pròleg a la present edició d'aquest volum recopilatori, «Beveu el vi, gaudiu la mel», un text emotiu i de molt bon llegir, escrit per Vicenç Pagès Jordà.

Tenir els tres dietaris a l'abast m'ha permès anar llegint i rellegint Miquel Pairolí (Quart d'Onyar, Gironès, 1955-2011) a través del seu temps i copsar-lo d'una manera pausada i global, contrastant els seus escrits al llarg de vint anys, un marge de temps més que raonable per a una maduració personal i de la seva escriptura. No obstant això, cal dir que des del seu primer dietari, Pairolí es mostra ja com un escriptor de mena, i tots tres dietaris tenen un to seductor, una veu que embolcalla el lector i una capacitat de crear una cadència i un ritme interior poc habituals.

Escrivia Michel de Montaigne en el capítol X del llibre segon dels *Assaigs*, en traducció de Vicent Alonso: «Dic el meu parer sobre totes les coses, fins i tot d'aquelles que sobrepassen potser la meua capacitat, i que no considere que siguin la meua jurisdicció. El que n'opine és per mostrar la mesura del meu punt de vista, no la mesura de les coses». Per a Pairolí, aquest paràgraf «no solament de-

fineix el sentit dels *Assaigs*, sinó que també delimita una bona part d'allò que ara s'anomena la literatura del jo i que pot anar des dels dietaris fins al periodisme d'opinió, passant per l'aforística. Són formes literàries que tenen Montaigne com a patró llunyà en el temps i proper en l'essència del text.»

Miquel Pairolí —periodista, crític literari, novel·lista, autor de dietaris i d'assaigs literaris— va ser, podríem dir, un autor ple d'elegància moral i literària. Mesurat, discret, pregon, però també curiós i inquisitiu. La seva capacitat d'observació i la seva destresa per a descriure una escena amb detalls i matisos alhora que reflexions profundes són poc comunes i dignes d'agrair.

L'escriptor mira al seu voltant —sigui el poble, Girona, Roma, Trieste, Barcelona o Lisboa— amb ulls encuriosits, delerosos d'escodrinyar i navegar en el comportament humà, com aquella parella que troba en un restaurant romà —descrita a «Una parella, a Roma»— que observa i descriu amb ironia i minuciositat, immersa en la hipocresia i les formes. És aquesta categoria de parlar del gènere humà allò que, en gran part, fa els seus dietaris *atemporals*, perquè es poden llegir avui sense que hagin perdut ni un bri d'interès ni actualitat. Els diaris de Pairolí parlen de tot allò que conforma la vida, a partir de fets inesperats, de moments fugaços, de sensacions i percepcions, de converses, a partir de la vida en estat pur, matèria primera de la literatura autobiogràfica.

La comèdia humana en les facetes més diverses —és divertidíssim quan observa sense ser vist i descriu els comportaments de les persones al seu voltant—, com la parella que esmorza absorta en les seues rutines al cor de Roma que abans esmentava:

Aquest home, que ha demanat un vi de marca i que es prepara una amanida, conscient de la importància de la dieta equilibrada per una persona com ell, ha tingut un disgust. Important, profund. Però avesat a contenir les emocions i a dictar amb paraules ben ajustades allò que vol i que, sens dubte, serà complet, ara parla a la seva dona sense immutar-se, probablement de fútilses, del sabor de l'oli, per exemple. El moment encara no és arribat. Tot vindrà. Ho sap ell i ella ho sap. Per això als ulls d'ella hi ha temor i una confusió d'estratègies de defensa, mentre ell repromeix i mesura la indignació que sent. Espera. I mentrestant alça la copa i brinda

Miquel Pairolí (1955-2011)
Fotografia: © *El Punt diari* /
Lluís Vilardell

LOURDES TOLEDO

(València, 1970) va estudiar Ciències de la Informació i Magisteri. Actualment, compagina el periodisme i l'escriptura, i col·labora en diverses publicacions, com *eldiario.es* i la revista *Catorze.cat*. El 2019 va publicar el dietari *Amèrica endins* (Brodera), i aviat apareixerà *La inquietud* (dietari 2018-2019) (Pagès Editors), premi Josep Vallverdú.

rutinàriament amb la seva víctima, sense, a penes, ni un somriure.

Però si hi ha un aspecte que (re)presenta Miquel Pairolí amb precisió i justícia: és el seu jo literari, un jo perfilat amb estil, delicadesa i gens pretensions, com diria Anna Esteve, professora de la Universitat d'Alacant, i especialista en dietarisme.

Esteve —que va estudiar l'obra dietarista de Pairolí en la seva tesi *El dietarisme català entre dos segles*— el recorda amb afecte i admiració: «Pairolí era un magnífic escriptor, i una gran persona. Nosaltres el vam convidar a la Universitat d'Alacant en diverses ocasions i jo el vaig estudiar en la tesi... Trobe que és un escriptor elegant, subtil i modest».

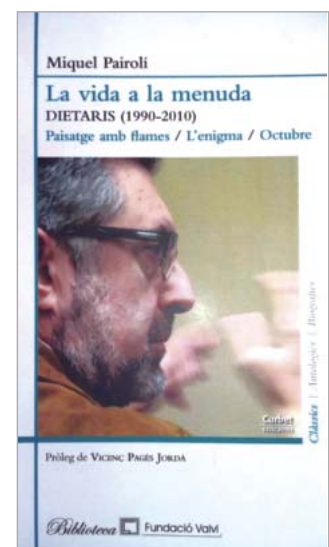
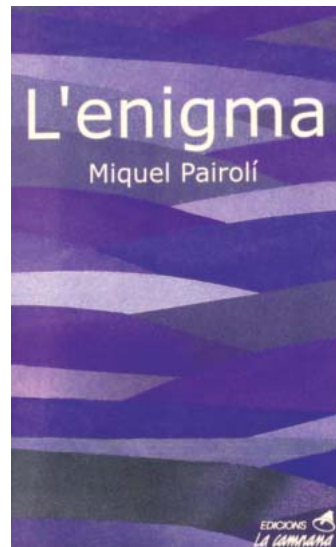
LA VIDA A LA MENUDA

Pairolí va nèixer i créixer al si d'una família pagesa. *La vida a la menuda* —«fets que es van consumir en un instant o al llarg de generacions, tot en l'escenari d'aquests carrers, dels camps i dels masos que són a prop. La vida a la menuda»— expressió que l'autor utilitzava i que va donar títol a aquest volum recopilatori aquí esmentat, és l'essència d'allò que ell perseguia amb la mirada. Però molt més enllà dels detalls i la quotidianitat, en el seus escrits i en les seves reflexions hi ha l'agudeza d'un lector intel·ligent i un amant de l'art i la música, capaç de comparar i connectar textos i autors i obres d'art amb enginy, disposat a emparellar la música amb la vida, i viceversa. I un aspecte que jo destacaria: la seva imprevisibilitat. Pairolí sempre sorprèn, cada text seu és una descoberta, un aprenen-

tatge, una aventura lectora que et du a altres aventures i experiències lectores. En definitiva, és inspirador i et du més enllà.

La seva erudició és discreta, però hi és. Pocs dietaris he llegit tan allunyats «del pedestal narcisista i victimista molt eficaç com a benzina per a un dietari» a què es referia Sergi Pàmies fa un temps en una columna a *La Vanguardia*. La naturalitat és un tret distintiu de l'escriptura dietarista de Pairolí, enamorat dels textos breus, mesurats i amb ritme. La cadència entre els textos i el fil narratiu que se li imposa amb naturalitat i els seus dietaris esdevenen un tot indivisible conformat, però, de petites peces belles i harmòniques. La natura, el pas del temps i de les estacions —ell que tant s'estimava el prodigi de la llum i dels cicles de la natura— són una constant. De fet *Paisatge amb flames* es divideix en cinc parts: Primavera, Estiu, Tardor, Hivern i Primavera i *Octubre* en Tardor/Hivern, Primavera, Estiu, Tardor i *L'Enigma* recull nombroses proses dedicades a la natura i a la llum: «Alls i lluna», «L'espectador de la neu», «Solstici d'estiu», «Negre de Primavera» i «Dies de gener» fragments on Pairolí es confessa embadalit per la bellesa de l'hivern:

En aquest temps, el sol pren unes tonalitats més daurades, més belles que a l'estiu. A la canícula, desprèn una llum més blanquinosa i esblaimada. És una resplendor que no té la netedat ni la justa mesura d'aquest sol d'hivern; és desenfocada i delirant. En canvi, ara té molt finor veure com el sol s'eleva de darrere les Gavarres i va il·luminant el paisatge, les Torres de Palau i l'església, els boscos, els camps co-

berts de la blancor de la gelada. És una llum de color de crema, que dóna vida a tot, quan neix el dia. Cap al tard, aquesta llum fa com si hagués madurat. Pren una grogor més intensa, més fosca, com rovellada. Aquesta llum, posada sobre la pedra d'una vella masia o sobre la fulla d'un verd sever de les alzines, produeix una imatge de bellesa fugaç però autèntica.

També altres qüestions temporals, com ara la mort, ocupen el seu pensament en textos com «Morir, treure's el vestit»:

Si s'observa amb atenció el trànsit de la vida a la mort, tot són dubtes. Entre els ulls d'un cos viu i els ulls d'un cos mort hi ha un abisme que sembla molt més profund que la interrupció d'uns determinats processos bioquímics i l'inici d'uns altres. L'alè de la vida que deixa el cos a l'instant de la mort és inefable. Què és aquesta energia? D'on prové? Què se'n fa, de la mort? És un enigma. El més gran. Res no sabem de cert dels seus orígens, del seu destí, de la seva forma o essència. Ara, és evident que sense aquest alè de vida el cos resta com ara aquest vestit abandonat, llavors sí, pura matèria orgànica, despulls.

Durant gran part de la seva carrera Miquel Pairoli —que va construir una trajectòria literària a partir de la novel·la i el dietari, però també de l'assaig literari— va escriure un article diari a *El Punt*. De fet, quan va publicar l'última columna, «Teló», un títol simbòlic amb què s'acomiadava dels lectors un mes i escaig abans de morir, la majoria dels seus lectors van pensar que feia referència a un canvi en la seva vida professional i no van sospitar que es tractava d'un adéu definitiu perquè Pairoli era discret, tant en la vida com en l'escriptura.

Potser és també aquesta discreció —junt amb el fet que va tenir una vida breu, va morir als cinquanta-quatre anys, quan tenia molt per córrer en el terreny literari encara— allò que ha fet que la seva obra en general, i els seus dietaris en particular, no haja estat molt divulgada. Amb tot, la seva obra, a pesar que no es coneix prou, és actual i es llegeix avui sense haver perdut ni un bri d'interès. De fet, la novel·la *El convit* va ser traduïda al francès l'any 2011 per l'editorial Autrement, poc abans que Pairoli ens deixés.

UNA PROSA CONCISA I PARSIMONIOSA

La prosa de Miquel Pairoli és concisa i transmet contenció. Els dietaris —formats per uns textos breus i independents que no apareixen datats, però que estableixen un diàleg intrínsec i intern— indaguen amb saviesa, subtilment, en els conflictes morals i el valors humans, i en la possible solidesa que aporta el passat, sempre experimentant amb la bellesa del llenguatge i amb harmonia amb uns referents culturals heterogenis i contrastats. Són llibres escrits sense pressa, amb certa parsimònia i des del plaer d'evocar el passat per tal de recórrer a la certesa dels moments ja viscuts.

El crític Vicenç Pagès Jordà ha parlat en ocasions de Pairoli com «un dels comentaristes més lúcids i sarcàstics del periodisme cultural i polític català. Però Pairoli —matisa— és, sobretot, l'autor d'una obra literària consistent.» Un autor que defuig el tòpic i que es mira el món a través d'un prisma ben propi i particular, sense sentir-se condicionat per res, sense filtres ni inèrcies. És el mateix enigma de la vida allò que el du a observar, a escorcollar en l'ànima humana, a plantejar preguntes, llançar ironies, observar minuciosament el comportament de la natura i dels éssers humans. En ocasions hom té la sensació que Pairoli és un cameraman disposat a dir acció en qualsevol moment. Uns ulls que enregistren amb profusió de detalls —però lluny de tot artifici innecessari— la riquesa plàstica i el dinamisme de les escenes i dels instants que descriu, bé sigui l'arribada de l'estiu, el cel d'un capvespre d'hivern, l'atmosfera silent i alhora cruixent d'una tempesta de neu, un passeig per Girona, les sensacions produïdes per una simfonia escoltada recentment o els sabors salvatges i deliciosos dels aliments més primaris.

La senzillesa de la seva prosa —una senzillesa que no exclou profunditat de pensament i reflexió moral— l'allunya de qualsevol recargolament. Rítmica i vivaç, sense avorrir el lector amb sentimentalismes ni indiscrecions, però esperonant la seva complicitat ara i adés, la mirada i la veu de Pairoli destil·len naturalitat i autenticitat. No hi ha impostura, sinó una aparença discreta i quotidiana sota la qual obri un diàleg bonic i productiu entre la ciutat de Girona i el camp, la vida a l'Empordà, la presència dels vents en aquestes terres i en la vida dels seues habitants, i com no, la grandiositat d'una sopa de peix:

Per ser original només cal atreviment, però per fer una bona sopa de peix s'ha de prescindir de l'originalitat i s'ha de posseir una saviesa culinària i general més experta i consolidada. La sopa de peix que ens ofereixen és un suc gustós, però amb un únic cargol de mar, que té una closca molt decorativa, això sí. Tot va presentat dins d'un recipient estrany, a mig camí del plat fondo i del bol. En fi...

Molt lligat a aquesta apreciació del menjar i els paisatges estaria el record i la influència de Josep Pla, un escriptor molt present en la seva vida i els seus dietaris. No debades Pairoli és l'autor d'un llibre que du per títol *Geografia íntima de Josep Pla* (1996), «un dels millors llibres que s'han escrit fins ara sobre Pla —en paraules del professor i escriptor Enric Iborra—. Amb una gran precisió i claredat, característiques que van acompanyar sempre el seu estil.» Per a Iborra, Pairoli va saber delimitar el que és el centre imaginatiu de l'obra de Pla.

Sobre Josep Pla parlarà en comptades ocasions en els seus dietaris, sobretot a *Octubre*, entrades com «Lectura d'hivern» penetren en l'obra i el sentit planià:

Fa anys, vaig dedicar un text a *Pa i raïm* que vaig publicar al llibre *La geografia íntima de Josep Pla*. Allà afirmava que la narració és rodona, perfecta, poderosa. Ara, a còpia de lectures, no gosaria escriure el segon d'aquests adjectius. Perfecta potser no ho és. Ben poques coses hi ha que siguin perfectes, ben poques obres. Però rodona i poderosa sí que ho és. I tant! Poderosa pel tremp de l'escriptura i pel petit món que a estones suggereix i que a estones descriu. El contraban, el Cap de Creus... Rodona pel desenrotllament, tan precís, de la història del principi a la fi, i pel joc que s'estableix entre els personatges, per la manera com es relacionen i es complementen. Una lliçó de literatura i un goig per al lector que cada any, per aquest temps, renovo.

Sense anar-nos-en molt lluny d'aquestes reflexions, la dualitat camp-ciutat és una constant en els seus dietaris, descrita amb gràcia i encert. I tot i que hi ha ben poques concessions a la intimitat, de tant en tant les trobades amoroses, que n'hi ha, estan tractades amb delicadesa, discreció i molta subtilitat, la qual cosa no els treu ni un bri de força ni d'intensitat.

Una atenció especial li dedica Pairoli a un mode de vida arrelat al camp i que a poc a poc desapareix. L'amor envers la terra i el respecte pels avantpassats és també ben present: llegir la vida i el temps a través dels estris del camp, de les capes de la terra és un llenguatge que anem perdent, són reflexions que apareixen en textos recollits a *Octubre*, com ara «La terra, les eines», «El ritu», o «Pagesos de la Catalunya vella» on Pairoli reflexiona sobre els seus orígens:

I bé, vinc d'aquest món, d'aquests orígens, pagesos i de la Catalunya vella. Voldria dir-ho amb la màxima objectivitat possible, sense orgull, però també sense amargar-me'n. No pretenc presumir-ne, però tampoc oblidar-ho ni dissimular-ho. Avui dia circulen moltes idees interessadament enganyoses sobre la qüestió dels antecedents. És el vent que bufa. El progrés de la genètica com a ciència coincideix amb el menyspreu de l'herència familiar i cultural com a tret que caracteritza la personalitat. Un contrast ben curiós. Alguns afirmen alegrement que tant li fa els orígens de cadascú, en la societat democràtica de ciutadans lliures en què vivim. Tots iguals i humans. Sí, la mà ha de ser estesa a tothom. En efecte, tant si és a l'hora de relacionar-nos, però no pas a l'hora de definir-nos, de mirar endins de cadascú, de voler saber com som i per què adoptem algunes actituds que provenen del subconscient o de l'inconscient i que ens retribuen.

I per últim, però no menys important, algunes peces dels seus dietaris que parlen de lectures i llibres són autèntiques píndoles condensades de penetració literària perquè aporten contrastos, matisos i idees interessants. Peces com ara «El talent i l'èxit» i «Crítics i lectors», on de nou, igual que feia entre el camp i la ciutat, juga amb molt d'humor als binomis de contrast, una tècnica que li agrada i on se'n surt amb escreix. Fiódor Dostoievski, Jorge Luis Borges, Fernando Pessoa, Miguel Torga, Henry James, i àdhuc Shakespearare. La seva mirada envers Shakespeare és brillant i divertida alhora que pregon. Quasi diria que aconsegueix treure espurnes dels seus textos. Pairoli admira Shakespeare i és capaç d'esmicolar-lo i fer-lo arribar als seus lectors amb raons, reflexions, preguntes, sentit de l'humor i de la història, i amb una eficàcia quasi científica

quan en el fons són meres divagacions literàries, però tan precises i ben travades:

Per què Shakespeare, que va comprendre com pocs altres escriptors què és el poder i que fou tan hàbil a dramatitzar intrigues polítiques, pren només el més superficial i populista de la història d'Antoni i Cleòpatra? Doncs probablement perquè Shakespeare ignorava el veritable sentit i l'abast real de la relació entre el triumvir romà i la reina egípcia. Per escriure la tragèdia, Shakespeare va seguir sobretot Plutarc. Shakespeare, que no solia respectar gaire les històries originals en què es basen els seus drames, es mostra impecablement respectuós amb Plutarc. Ho és massa. Ho és tant que aquest respecte a la lletra de la història plutarquiana és una de les causes que el drama tingui tantes escenes col·laterals que, a mes d'allargar-lo, compliquen i destorben l'acció central.

Com a assagista, Pairoli va tocar molts pals: dietaris, articles d'opinió, estudis literaris. En particular va aprofundir en l'obra de Josep Pla i va explorar la literatura italiana, en llibres com ara *El príncep i el felí*, «una lectura molt intel·ligent de la novel·la de Lampedusa», segons paraules d'Enric Iborra, on Pairoli fa un comentari comparat d'*El guepard* de Lampedusa i *Bearn* de Llorenç Villalonga.

Com he apuntat al començament, he tractat d'evocar i reivindicar ara i aquí la faceta dietarista de l'escriptor gironí, connectada, en gran mesura, amb el seu treball com a articulista i assagista. Abraçar la seva obra narrativa ens duria un altre article.

La literatura, aquest intent de perdurar per damunt de la fugacitat del temps, du molt sovint a escriure per a ser recordats. Subjctats al present i arrossegats cap al passat, els dietaristes —escriu Anna Esteve— «responen a l'impuls de salvar de l'oblit la matèria més volàtil, fugaç i irrecuperable: instants viscuts, converses, impressions i records, pensaments i actituds o fets que emanen del dia a dia, amb més o menys destresa literària i amb diferents intencions». És el desig de registrar l'instant, la fugacitat, a mena d'una fotografia, amb la plasticitat del moment, de l'ara i aquí, i una prosa treballada.

L'assagista Gustau Muñoz reflexionava recentment en un dels seus articles sobre què és un dietari, en realitat. Per a Muñoz, és un híbrid que abraça

La seva mirada envers Shakespeare és brillant i divertida alhora que pregona. Quasi diria que aconsegueix treure espurnes dels seus textos. Pairoli admira Shakespeare i és capaç d'esmicolar-lo i fer-lo arribar als seus lectors amb raons, reflexions, preguntes, sentit de l'humor i de la història, i amb gran eficàcia.

un plec de reflexions personals, un registre d'experiències de la vida quotidiana, l'exposició d'algunes lectures, potser un despullament, de vegades l'afegit de descripcions de paisatges o de viatges que ha fet l'autor... Vida quotidiana, disquisicions literàries o històriques, declamacions polítiques, revelació de dèries. Un fresc personal, doncs, d'un fragment de vida, uns anys, uns mesos, el temps d'un viatge o d'una estació de l'any. És tot això, potser —explica— i de vegades alguna cosa més— i ací és on volia arribar: un tipus concret d'escriptura, un estil identificable, una tirada poètica, un ús destre i enriquidor de la llengua, una aportació al cabal d'idees i a la literatura coetània.

Quan això ocorre, el dietari esdevé una lectura additiva i enriquidora. Tal era el cas dels dietaris de Miquel Pairoli. ■

BIBLIOGRAFIA DE MIQUEL PAIROLÍ

Miquel Pairoli va debutar literàriament a l'editorial Columna el 1990 amb un primer dietari, *Paisatge amb flames* i va publicar el gruix de la seva obra en La Campana durant la dècada de 1990. Són obres de gèneres diversos: les novel·les *El camp de l'ombra* (1995) i *El convit* (1998); l'estudi literari *Geografia íntima de Josep Pla* (1999); i el dietari, *L'enigma* (1999). Posteriorment publicà dues novel·les a La Magrana: *El manuscrit de Virgili* (2004) i *Cera* (2008). El 2010 publicà el seu darrer dietari *Octubre* (Acontravent, 2010), Premi Crítica Serra d'Or de biografies i memòries. També és autor de les biografies de Joan Oró (1996), Antoni M. Badia i Margarit (1997) i Oriol de Bolòs (2001), de l'assaig *L'enrenou dels anys 80* (1987) i els estudis literaris *El príncep i el felí* (1996) i *Exploracions: notes i converses de literatura* (CCG, 2006).